

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Συνήθως, μιλώντας για την οθωμανοκρατούμενη Μακεδονία, οι ιθύνοντες των βαλκανικών κρατών, που τη διεκδικούσαν, έδιναν έμφαση στα συστατικά (γλώσσα, θρησκεία, γεωγραφία, ήθη και έθιμα κ.λπ.) της δικής του ο καθένας εθνικής ιδέας. Το κείμενο, αντίθετα, που αναδημοσιεύουμε σήμερα επικεντρώνεται στον τομέα της οικονομίας, που συνήθως αποσιωπάται ή παρουσιάζεται εξιδανικευμένος, αν και πάντα βρίσκεται στη βάση των εθνικών διεκδικήσεων. Πρόκειται για ανυπόγραφο άρθρο του γερμανοσπουδαγμένου Αθ.Ευταξία, το οποίο ήταν ενταγμένο στην αυτοτελή έκδοση του που είχε κυκλοφορήσει «εν απορρήτω» το 1880. Ως ανταποκριτής από το 1877 της *Εφημερίδος* της Κολωνίας έχει αποστολή να περιοδεύσει τη Μακεδονία και να κάνει εθνογραφικές μελέτες. Ο ίδιος ωστόσο, διατηρώντας την ιδιότητά του αυτή, εγκαθίσταται στη Θεσσαλονίκη και αγοράζει εκτάσεις, στο όνομα φίλου του γερμανού. Έχοντας διαπιστώσει το εύφορο του μακεδονικού εδάφους, τη δυνατότητα αγοράς τουφλικιών από οθωμανούς και την αποδοτικότητα παρόμοιων επιχειρήσεων -ο ίδιος δηλώνει ότι είχε πετύχει «πληρέστατα»-, αποφασίζει να προτείνει σε Έλληνες κεφαλαίουχους να συνδυάσουν προσοδοφόρες επενδύσεις και εθνοφιλή δράση. Οι ομογενείς, αγοράζοντας τουφλίκια, χτίζοντας σχολεία και ναούς και μετατρέποντάς τα, έτσι, σε παραγωγικές μονάδες και κέντρα του ελληνικού εθνισμού, σύμφωνα με τον Ευταξία, θα μπορούσαν να προσεταιριστούν τους «αμφιβόλων φρονημάτων» σλαβικούς πληθυσμούς και να πείσουν τους πιο σημαντικούς οικονομικούς παράγοντες, τους Εβραίους, να συνεργαστούν με τους Έλληνες. Στα επόμενα χρόνια, προφανώς, η πρότασή του δεν βρήκε ανταπόκριση από τους «ευαρίθμους ομογενείς», στους οποίους

είχε εγχειρίσει τη μονογραφία του. Γι' αυτό στο τέλος της ίδιας δεκαετίας, αν και η συγκυρία είναι λιγότερο συμφέρουσα, ο Ευταξίας ως βουλευτής πλέον ε-

πανέρχεται ανυπόγραφα.

Τα παρακάτω αποσπάσματα του άρθρου του έχουν εξαιρετική σημασία, ως σπάνιο δείγμα του ελληνικού πολιτικού λόγου, για την οικονομική πτυχή του Μακεδονικού ζητήματος. Δεν κάνουν μόνο γνώστη την πρόταση για ενεργοποίηση των ομογενών φέρνοντας επίσης στο φως μια ενδιαφέρουσα πτυχή των σχέσεων Πατριαρχείου και Αθήνας. Κυρίως όμως είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικά για τον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες ιθύνοντες, μέσα και έξω από το κράτος, αντιμετώπιζαν τα θέματα της πολιτικής οικονομίας και της γεωπολιτικής, τα οποία ο Ευταξίας έμαθε στη διάρκεια των σπουδών του να τα αντιλαμβάνεται με βάση τη γερμανική αντίληψη του 'ζωτικού χώρου'. Μ' άλλα λόγια, η έλλειψη ανταπόκρισης στην πρότασή του για επενδύσεις στην οθωμανοκρατούμενη Μακεδονία και ειδικότερα στην περιοχή ακριβώς που αργότερα θα αποτελέσει το πεδίο της αιματηρής σύγκρουσης Ελλήνων και βουλγάρων, σηματοδοτεί μάλλον την απροθυμία των Ελλήνων και ομογενών ιθυνόντων για την υλοποίηση του νεοεθνιστικού εγχειρήματος, όπως ο Ευταξίας το συνέλαβε με βάση τη θεωρητική του συγκρότηση και την άμεση εμπειρία του. Φαίνεται πως η «εξιδανικεύσεις» στο πεδίο της εθνικής ιδεολογίας ήταν αντιστρόφως ανάλογη με τη δυνατότητά τους να παρέμβουν έγκαιρα και δυναμικά στη μακεδονική κοινωνία και οικονομία.

Αγγελική Κωνσταντακοπούλου

Το Μακεδονικόν υπό έποψιν οικονομικήν

Είνε ανάγκη και ανάγκη απόλυτος να διατεθώσιν ως τάχιστα Ελληνικά κεφάλαια εν Μακεδονία. Δι' αυτών θα αναζωογονηθή ο νυν φθίνων και μαραινόμενος εν τη χώρα εκείνη Ελληνισμός από οικονομικήν έποψιν, τον δε φυσικόν πλούτον αυτής, αντί να εκμεταλλευθώσιν υπέρ εαυτών οι ξένοι, αρυόμενοι εντεύθεν δυνατόεις καθ' ημών, θα χρησιμοποιήσωμεν ημείς υπέρ ημών αυτών. Διά της αποδόσεως Ελληνικών κεφαλαίων εν Μακεδονία ου μόνον οι ημέτεροι ομογενείς θα τώχωςι συνδρομήν και υποστηρίξεως, αλλά και πολλοί αμφιβόλων νυν φρονημάτων θα κηρυχθώσιν αναφανδόν υπέρ του ημετέρου εθνισμού, και εκ των αλλοφύλων δε ουκ ολίγους θα προσελκύσωμεν εις αυτόν και την άρχουσαν εν τη χώρα φυλήν, τους Τούρκους θα καταστήσωμεν ευμενεστέρους, εξοικειούντες αυτούς προς ημάς. Πάντες ούτοι απασχολούμενοι δι' Ελληνικών κεφαλαίων και συνδεδόμενοι προς ημάς δι' υλικών συμφερότων, δεν θα υποβλέπωσι πλέον ημάς ως εχθρούς, ουδέ θα συνασπίζωνται καθ' ημών μετά των υπεναντίων, αλλά θα συμπράξωσι μεθ' ημών ως φίλων. Υπάρχει μάλιστα ελπίς να παύσωσι ενεργούντες καθ' ημών και αυτοί οι Εβραίοι, οίτινες υπό άποψιν εμπορικήν απαρτίζουσιν ήδη αξίαν λόγου δύναμιν εν Μακεδονία. Οι Εβραίοι δεν είναι έθνος, αλλά φυλή, πανταχού και πάντοτε επιδιώκοντα το ίδιον συμφέρον, ου χάρην είνε ικανή προς παν έθνος να συμπράξη. Όταν εννοήσωσιν ότι ημείς προ ουδεμιάς θυσίας θα υπεχωρούμεν εν Μακεδονία, προκειμένου να διασωσωμεν τον ημέτερον εθνισμόν, θ' αποφύγωσι βεβαίως τον προ ημάς ανταγωνισμόν, χάριν δ' αυτού του καλώς εννοούμενου συμφερότός των θα προτιμήσωσι να έλθωσι προς ημάς εις συνεννόησιν. Και οι νυν δε διέποντες τας τύχας του Οθωμανικού Κράτους, βλέποντες ημάς επιδίδοντας εις οικονομικάς επιχειρήσεις εν Μακεδονία, εις επιχειρήσεις χρηζούσας ειρηνικής αναπτύξεως θα πεισθώσιν ότι ημείς επ' ουδενί λόγω εννοούμεν να προβώμεν εις βίαιαν ανατροπήν του εν αυτή πολιτικού καθεστώτος, ουδέ χάριν της επιδόσεως των οικονομικών ημών συμφερότων είμεθα πάντοτε υπέρ της νυν κρατούσης εν αυτή τάξεως, υπέρ της διατήρησεως της οποίας θα συμπράττωμεν και θα συναγωνιζώμεθα αυτοίς εκ παντός τρόπου. Αλλά πως πρέπει να διατεθώσιν εν Μακεδονία τα Ελληνικά κεφάλαια;

Την Μακεδονία περιοδεύσαμεν το πρώτον κατά το θέρος του 1877, μικρόν μετά την έκρηξιν του πολέμου των Ρώσων και Τούρκων. Το πρώτον, όπερ επέσυρε τότε την ιδιαίτεράν ημών προσοχήν, ήτο η γονιμότης του εδάφους αυτής, δυναμένου πολλαχού να παραβληθή προς τας ευφορωτάτας γαίας της υψηλίου. Το γεγονός δε, καθ' ό τα δύο τρίτα της Μακεδονικής γης απαρτίζουσι την σημερινά μεγάλα αγροτικά κτήματα (τουφλίκια), ανήκοντα εις μεγαλοκτημόνας Οθωμανούς, εν συνδυασμό προς την υποτίμησιν, την επελθούσαν εις αυτά, άμα των Τούρκων υποστάντων τας πρώτας παρά τον Δούναβιν ήττας, συνετέλεσεν εις το να ωριμάσιν εν ημίν ευθύς τότε το εξής σχέδιον. Παρείχετο ημίν άριστη ευκαιρία ν' αγοράσωμεν τότε μεγάλα αγροτικά κτήματα εις τα διάφορα διαμερίσματα της Μακεδονίας εις τιμάς, καθ' ας αυτά θ' απέφερον, άνευ οιασδήποτε βελτιώσεως, άνευ του ελαχίστου νεοεπενδύσεως περί την καλλιέργειαν, 12-15% ετήσιον καθαρόν εισόδημα. Η επιχείρησις ήτο επικερδესτάτη υπό έποψιν οικονομικήν, ηδύνατο δε ν' αποβή επωφελής τα μάλιστα και υπό έποψιν εθνικήν, εάν οι αγοράζοντες τα περί ων ο λόγος κτήματα ομογενείς απεφάσιζον μέρος των κερδών να διαθέσωσιν εις ίδρυσιν Ελληνικών σχολείων και ναών εν αυτοίς, ν' αναθέσωσιν δε την διεύθυνσιν αυτών εις χείρας ανδρών, οίτινες ου μόνον γνώσεις οικονομικάς θα είχαν, αλλά και ζήλου αγνού υπέρ της εθνικής ιδέας θα ενεφορούnton και θα ενήργουν υπέρ αυτής, ως δει. Εν πρώ-

τοις αυτοί οι κάτοικοι των κτημάτων, άτινα ούτω πως θα περιήρχοντο εις χείρας Ελληνικάς, θα εξησφαλιζοντο εις τον εθνισμόν, είτε δε και διά των σχολείων και διά των ναών, οίτινες θα ιδρύοντο εν αυτοίς, και διά της καθόλου ενεργείας των διευθυντών αυτών, θα προσεικύνοντο και οι περίοικοι εις τον εθνισμόν ημών και θ' απέβαινον ούτω τ' αγοραζόμενα κτήματα εστίαί του εθνικού ημών βίου εις τα διάφορα διαμερίσματα της χώρας. Το σχέδιον ημών εκείνο εσπεύσαμε να ανακοινώσωμεν προς τινας ομογενείς, προτρέποντες αυτούς εις την εκτέλεσίν του και εξορκίζοντες αυτούς ίδια εις την αγοράν της πάλαι μητροπόλεως της Μακεδονίας επί Φιλίππου και Αλεξάνδρου, της Πέλλης, ήτις καλουμένη την σημερινον Βούλγαριστί μεν Πόστολ, Τουρκιστί δε Αλακίλια, είνε τουφλικιον, οικούμενον υπό βουλγαροφώνων, προυτάθη δε εις ημάς αυτούς εν καιρώ του πολέμου των Ρώσων και Τούρκων αντί 9.000 Οθωμανικών λιρών. Δυστυχώς οι ομογενείς, προς ούς τότε απετάθημεν, επισφαλή θεωρούντες την κατάστασιν των πραγμάτων εν Μακεδονία την εποχήν εκείνην, ανέβαλον την εκτέλεσιν του σχεδίου εις καιρόν μάλλον εύθετον.

...Είς δε τούτων, διακριθείς καθ' άπαντα τον βίον αυτού επ' άκρα φιλογενεία, έσπευσεν... ν' ανακοινώση προς τον τότε Οικουμενικόν Πατριάρχην την πρόθεσίν του, όπως διαθέση πολλάς μυριάδας Οθωμανικών λιρών υπέρ του σχεδίου ημών. Ο περί ου όμως ο λόγος πρωθεράρχης [=Ιωακείμ Γ'] τούτο μεν εξ εγωισμού, όπως μη φανή δηλαδή ότι γίνεται τι, μη προερχόμενον εκ της πρωτοβουλίας αυτού, τούτο δ' εξ αφοσιώσεως προς την Κωνσταντινουπόλιν, εις ην επεθύμει προ παντός να συγκεντρώση, ει δυνατόν, πάντα τα υπέρ εθνικών σκοπών διαθέσιμα κεφάλαια των ομογενών, ανακαινίζων δι' αυτών και διάκοσμών επί το ευπρεπέστερον τα Πατριαρχεία και ανεγείρων πολυτελή άλλα κτήρια, απέτρεψε τον φιλογενέστατον εκείνον άνδρα από της περί Μακεδονίας προθεσεώς του. Μετά μικρόν ανενικήθη το μεθοριακόν της Ελλάδος ζήτημα, εγένετο δε η συνδιάσκεψις του Βερολίνου, δι' ής έμέλλε να λάβη σάρκα η προ δύο ετών εξενεχθείσα ευχή του συνεδρίου περί της ημετέρας χώρας. Έκτοτε η προσοχή των ημετέρων εστράφη επί την Θεσσαλίαν, ένθα πολλοί επροθυμοποιήθησαν ν' αγοράσωσι κτήματα, αποβλέποντες εις το υλικόν μόνον κέρδος. Εκ της μεγάλης όμως ζητήσεως προήλθεν η υπερτίμησις αυτών, δι' ην αμφίβολα κατέστησαν τα κέρδη, το δε περί Μακεδονίας σχέδιον εγκατελείφθη, ως μη ώφειλεν, ολοσχερώς.

Την αγοράν μεγάλων αγροτικών κτημάτων θα συνιστώμεν και νυν εις τους ομογενείς, τους δυναμένους να πράξωσι τούτο, διαβεβαιούμενοι αυτοίς ότι εν Μακεδονία υπάρχει πλείων ασφάλεια ιδιοκτησίας ή εν αυτή τη Ελλάδι. Εκεί η αγορά και η πώλησις ακινήτων δεν γίνεται εικη και ως έτυχεν. Υπάρχουσι κτηματολόγια εν εκάστη υποδιοικήσει, διοικήσει ...και το κεντρικόν εν Κωνσταντινουπόλει. ...Ούτω πως δυσκόλως δύναται να επισυμβώσι κατά την μεταβίβασιν της ιδιοκτησίας ακινήτων κτημάτων αν ασπαντώσι αλλαχού καταρχήσις, μάλιστα δε παρ' ημίν εν Ελλάδι. ...Οι δε μέλλοντες ν' αγοράσωσι μεγάλα αγροτικά κτήματα εν Μακεδονία οφείλουσι προ πάντων ν' αποβλέψωσιν εις τον εθνικόν σκοπόν της τοιαύτης επιχειρήσεως, όστις θα επετυγχάνετο, ως είδομεν, με το αζημίωτόν των. ...